Horváth Tivadar:Elégtelen töprengés Baka István Yorick-monológjairól

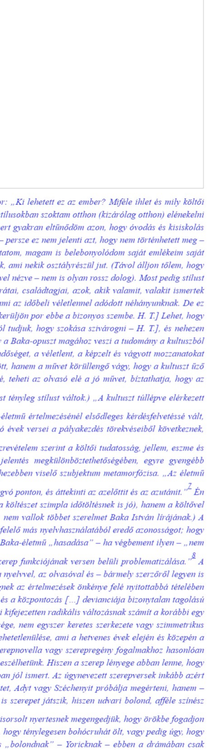

„A művészet, az egy komoly dolog. Tényleg. Kérdés, szabad-e komolytalankodni is. Nevetni. Vagy csak szigorúi arcot vágni. Kérdés, lehet-e az „értelmetlenség” értelmes értelmezés. Lehet-e a humor méltóságteljes és a komolyság nevetséges.” [1]

„Csak a bolond tudja elmondani ennek a kornak az őrültségét.” [2]

„Baka István 1948. július 25-én született Szekszárdon. 1966-ban érettségizett a Garay János Gimnáziumban. 1972-ben magyar-orosz szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett a szegedi József Attila Tudományegyetemen. Szakközépiskolai tanárként dolgozott szülővárosában. 1976-ban visszatért Szegedre, ahol a Kincskereső munkatársa, majd 1993-tól helyettes főszerkesztője. 1989-ben József Attila-díj jutalmazta költői teljesítményét, a kortársai közül kiváló egyéni művészi hangot képviselő műveit. 1995 szeptember 20-án Szegeden halt meg. Sírja a szekszárdi alsóvárosi temetőben található, közel a műveiben többször feltűnő XIX. századi szekszárdi mecénás, Augusz báró síremlékéhez.” [3]

Amikor a Babits-hézkam jártam a számára berendezett szobában (a Bako-szobában), a költő életének rekvizitumait, relikviáit láthattam. Írószeszlát, könyveit, verseit: az emberhez és a költőhöz egyaránt közel kerülhettem. [Ember és költő: mennyire ugyanaz a kettő és mégis mennyire más.] Emlékezem, milyen nagy hatással volt szakközépiskolás-önmagamra (nem is volt az olyan régen) az első vers, amit Baka Istvántól olvastam, a Csak a szavak. Megláttam a felvázolt: „Lapozz föl engem és leszek”, elolvastam a verset, jelentéktelenné vált abban a pillanatban a tér és az idő, mert a „valami új felfedezésének öröme” hatott át (és hatott rám). Ilyesfélére gondoltam akkor: „Ki lehetett ez az ember? Milféle illlet és mily költői tudatosság vezethetett ily gyönyörű költemény megalkotásához?” Azóta a vers élménnyé, a Baka-szobában töltött idő emlékké vált. A Csak a szavak c. verset különböző zenei stílusokban szoktam otthon (kézárólag otthon) elénekelni (mivel hogy abszolút a hallásom, akarom mondani: abszolút nincs hallásom) – milyen hülye szokásai vannak az embernek. 1995-ben hunyt el Baka István, ez azért fontos, mert gyakran előfordúlt azon, hogy óvodás és kisiskolás koromban akár még láthattam is Baka Istvánt, amikor Szekszárdon járt – ennek feltétele az egy időben egy helyen tartózkodás – mivel ilyen valós élményem és emlékem nincs – persze ez nem jelenti azt, hogy nem történhetett meg – inmentől kezdve a Baka Istvánnal való találkozásom szimpla fikció és feltételezés. Nem megtörtént, csupán megtörténhetett. Megtörténhetett volna. Akár. De ha tovább folytatom, magam is belebonyolódom saját emlékeim saját szövevényeibe; mily szájtságos az. Sajátságos az a legenda- és mítosz-teremtés, ami a már nem élő költőket körbe lengi, és sajátságos az a helyzet, az a valóság, amiben élnek, ami nekik osztályrészül jut. (Távol álljon tőlem, hogy bárkinek is elvegyem a kedvét, de hát... hm... inkább nem folytatom.) Baka István költészetét nem a mítosz-teremtés tette kanonikussá (pedig mítoszt teremtett – a laikus személyét nézve – nem is olyan rossz dolog). Most pedig stílust vált. (Az olvasó ugyan nem látja, de máris babrálok az: intellektuális sebességváltóval.) Ilia Mihályt idézem: „Itt vannak még közöttünk Baka István kor- és kortársai, barátai, családtagjai, azok, akik valamit, valakit ismertek abból a fizikai jelenségből, aki Baka István nevére hallgatott. Az ő Baka-képüket, Baka-olvasatukat ez az érzelmi szál is köti a műhöz. Ez olyan plusz, olyan emberi viszony, ami az időbeli véletlennel adódott néhányunknak. De az velünk el fog múlni és a Baka-emlékezések áltatzos, kedves rajongását followlja egy másik szférából figyelő szem vizsgálódása, a tudomány. [Csak arra kell figyelni, hogy ne kerüljön par ebbe a bizonyos szembe. H. T.] Lehet, hogy mindazok, akik a bensőséges emberi viszony veszését látják, ezen sajnálkozni fognak. Önmagukat is sajnálják, mert csakugyan meglopja őket az idő [melyről József Attilától tolvajok – H. T.], és nehezen viselik el a szerző emberi alakjának haloványulását, miközben a mű attól függetlenn mechanizmussal működő vizsgálódások tárgya lesz. Mindkétmindségesen arról van szó, hogy a Baka-opusz magához veszi a tudomány a kultuszból és a legendából, melyek oly kedvesek nekünk, kortársaknak, de melyek sokszor és sokat ártanak a műnek, mert az olvasóban a megértés helyett a szöveg elé az emberi esendőséget, a véletlent, a képzelt és vágyott mozzanatokat állítják. [...] A kultusz felől fáltuptározott életműnek egyre haloványulnak, gyakran nevetségessé válnak az utókor számára, újulásukra nincs lehetőség, mert nem a mű működött, hanem a művet körülfengő vágy; hogy a kultuszt ízű úgy érezze: része valaminek, ami nagyszerű, földön túli és titkosan borzongató, pedig csak él és talmi. A korlátlest kifejező tudomány emelheti a művet az esetlegesség fölé, teheti az olvasó elé a jó művet, bíztathatja, hogy az olvasásban és a megértésben egyenrangúvá válhat mű és olvasó. A Baka-életmű abban a pillanatban ezen a ponton dől. [...] elindulhat az önérvényesülése útján.” [4] *(És most tényleg stílust vált.) „A kultuszt túllépve elérkezett annak az ideje, hogy tudományos eszközökkel kerüljünk közelebb Baka István műveihez.”* [5] *– írja Bombitz Attila az imént hivatkozott tőket szerkesztői előszavában. A Baka-életmű értelmezésénél elsődleges kérdésfelvetések vált, „hogy tudnillik van-e egyáltalán hasadtság a Baka-életművén belül. Hiszen a kritika egy része amellett érvel, [...] hogy ez a költői életmű egységes és osztatlan, az utolsó évek versei a pályakezdés törekvéseiből következnek, méghozzá koncekvens és tudatos belső építkezés, dinamikus fejlődés mentén.”* [6] *Nem kívánok szülárd állásfoglalást vállalni a kérdésben, annyit jegyzek csupán meg, hogy észrevételem szerint a költői tudatosság jellem, eszme és szellemiség tekintetében nem, nyelvi tekintetben: szóhasználatban, nyelvhasználatban, formai jegyekben, nehol tipográfiai-elrendezésben, a denotatív és konnotatív jelentés megkülönböztethetőségében, egyre gyengébb elhatárolhatóságában tetten érhető az életműben a „hasadás”, a „törés”, a „változás” [vagy mit bánom én, hogy is hívjuk], tetten érhető a kor (és saját) betegségét egyre nehezebben viselő szubjektum metamorfózisa. „Az életmű korszakait [...] nem annyira a költő, mint inkább az utólag korszakolók kritikusok hozzák létre, azaz: nem a költő és nem a szöveg, hanem annak olvasója az, aki megáll egy nyugvó ponton, és áttekinti az ezelőttit és az azutánit.”* [7] *Én ezt most – engedelmükkel – megtesem: Baka István felszabadított bennem valamit. Nem csupán olvasmány-élmény számomra a költészete, nem szimpla időtöltés (merthogy a költészet szimpla időtöltésnek is jó), hanem a költővel való együtt gondolkodás formája. Na és önzés: hogy rá ismerjek tulajdon életem líraiságaira. Segít, hogy elfudjam fogadni az engem ért hatásokat és változásokat. (Egérem, nem vallok többet szerelmet Baka István líráján.) A művészetet azért keressük, hogy fel lejtsük benne önmagunkat, a személyiségünknek és lelkünknek megfelelő állapot tükrözött formáját, hogy találjunk az intellektusunknak megfelelő más nyelvhasználatból eredő azonosságot; hogy ezáltal ne csak önmagunkat, hanem másokat is megismerhessünk. (Igérem, nem definiálom többet a művészetet.) [És most – mindenki hihet neken – tényleg stílust vált!] A Baka-életmű „hasadása” – ha végbement ilyen – „nem volt más, mint a közvetlenebb, az ínmeptől egyre távolodó nyelvhasználat, az árnyaltabb és nyitottabb intertextuális játéktér, és a szerepleheteőségekre való rákérdezés, a szerep funkciójának versen belüli problematizálása.”* [8] *A szerepekbe való belebocsátkozás a létrehozott vagy létrehozandó szöveg távol tartása (és távolság tartása) a művészi szubjektumtól. Az objektivitás álcája ez, mely valójában a nyelvvel, az olvasóval és – bármely szerzőről legyen is szó – a szerzőnek saját magával folytatott intellektuális játéka. [És most – nem a levegőbe beszélek: tényleg stílust vált!] „A zárt formák feltörésének, és ezáltal a szövegnek az értelmezések önkényes felé nyitottabbá tételében egyrészt a szabad verset (például a Yorick-monológok), másrészt a központozás elhagyása és az enjambement-ok kimunkált használata kapott jelentős szerepet. Az áthajlások és a központozás [...] devianciája bizonytalan tagolású szöveget hoz létre, a kétértelműségek és a jelentések billegtetésének is teret adva. Sokszor szintagmák, jelző szerkezetek, sőt szótövek és toldalékok válnak szét a sorvégen, ami kifejezetten radikális változásnak számít a korábbi egy versmondat (vagy tagmondat) egyenlő egy sor elvhez képest. [...] a Baka-költészet párbeszédképességének egyik elsődleges gátja éppen az, hogy a vers retorikai felépítettsége, nem egyszer keretes szerkezete vagy szimmetrikus elrendezése – különösen az első kötetekben – nem szinecsállít a rákérdezés és a kitely kifejezésének. A költészet megkérdőjelhetelen nehézségei, a vers nyelvi és kulturális előfeltételeinlése, ami a hetvenes évek elején és közepén a magyar lírában oly gyakori téma, Bakánál legfeljebb az általános értékvállság részeként, mondhatni mint etikai kérdés vetődik fel. [...] a szerepvers a – nem is létező – szerepnovella vagy szerepregény fogalmakhoz hasonlóan paradox kategória, hiszen használatának csak akkor lenne értelme, ha valamilyen ellentétpárja is lenne. De „szerep nélküli” vagy „szereptelen” verssről nem beszélhetünk. Hiszen a szerep lényege abban lenne, hogy létezik valami több különböző is, a „valódi” én, amit tehát a szerep elfed vagy felvált, de ez azt feltételezné, hogy a szöveg visszautal a szerzőre – ennek problematikája azonban jól ismert. Az ügynevezett szerepversek inkább azért érdekesek, mert az intertextualitás egy speciális formáját használják, melyben a történelmi, irodalmi vagy épp fiktív alakok által a vers mögött szólnak. Baka sem Liszt, Ady vagy Széchenyi próbálja megérteni, hanem – engedjük meg – rajtuk keresztül önmagát, hogy aztán feláljníja a szöveget az olvasónak, aki szintúgy saját magából tudhat meg belőle a legtöbbet. [...] Yorick [...] maga is szerepet játszik, hiszen udvari bolond, offóle színész tehát.”* [9] *[Az alábbi idézetet foltos nyakorján-időszakomhoz nevezem el. Apropó: Mi is az a foltos nyakorján? Szerkesztőségünkbe várjuk a helyes megfejtéseket. A bekülődő közül kisorsolt nyertesnek megrendelőjük egy örökbe fogadjon egy csimfot.] És most – mindenki meglátthatja – tényleg stílust vált. „Shakespeare drámáiban [írja Kéry László] [...] jelentős szerepet kap az intellektuális bolond: vagy úgy, hogy ténylegesen bolhócrhát ölt, vagy pedig úgy, hogy alkalomadtán mintegy magára vállalja ezt a funkciót. Ennek az „átvállalásnak” legkiemelkedőbb este éppen a Hamleté. S bizonyára ezzel függ össze, hogy a hivatásos „bolondnak” – Yoricknak – ebben a drámában csak koponyáját látjuk, és hajdani nagyságáról hallunk, szerepét-funkcióját Hamlet tölti be.”* [10]

[És most – ha hiszik, ha nem – tényleg stílust váltok.] „A ciklus keletkezéséről a következőket mondhatjuk: a költő e művét a Farkasok órája című kötetben olvashatjuk. Az I. (Helsingör) még 1983-ban keletkezett; a II. (Yorick monológja Hamlet koponyája felett) az 1990-es marosvásárhelyi események (III. 18.) után, még márciusban, s az Alföld 1990/7-es számában közölte. A III. (Ophelia – Yorick második monológja) már májusban íródott – s húzta maga után a következőt (e vers a Forrásban jelent meg, 1990/9.). A IV. (Fortimbras – Yorick harmadik monológja) 1990 augusztusában íródott és az Újhold Évkönyv 1991/1-es száma közölte. Az V. (Tíz év múlva – Yorick negyedik monológja) korábbi a IV-nél: júliusban született és a Magyar Napló 1990. augusztus 2-án jelentette meg. A VI. (Yorick arcot poetícája) viszont augusztusi és a Holmi 1991/2. lapjain jutott el az olvasóhoz. A záró VII. (Yorick alkonya) a Kortárs 1991/4. számába került, novemberi létrejötte után majd fél évvel később. A keletkezési sorrend tehát: I – II – III – V – IV – VI – VII

A ciklus verseiben elvétve találunk eltérést a főszövegnek minősíthető drámától, kiemeljük a legalapvetőbbet: Yorick él. [11]

Yorick él és Baka azért öltötte magára alakját, hogy tudomására hozza a világnak: „terjeng a vér, a fertő” (Helsingör). A Yorick-monológok – ha rejtetten is – a kilencvenes évek elejének [ó, boldog óvodáskor] romlottságát és értékválságát mutatják be.

Baka István az „intellektuális bolond” szerepét ölti magára; megfordítja a helyzetet: most ő találja meg Hamlet koponyáját és beszédet mondd fölötte (Yorick monológja Hamlet koponyája felett). Nem Yorick a bolond, hanem Hamlet vált esendővé és értékeitől egy kicsit megfosztotté. A szöveg az előbeszéd felépítési módját követi: egymást követik Yorick gondolatai, s a szabad-vers formájának megfelelően feletébb szertelen gondolatok ezek. „Szegény Hamlet” halálán és a femálló helyzeten (tudnillik a svéd és a dán hatalmi pozíción) való siránkozás („senki se kapott kardfáloz, ha dámul mondhatni viceket”), majd hirtelen váltás: hogyléteknek, szociális helyzetének felsorolása; az identitás meghatározása („mucsai fiejtés”, „... az enyémnél is csúnyább hízócállással”); a gezdaszavony bemutatása; majd Hamlet hiányának kinyilvánítása és utóletének felsorolása („... utcákat neveznek el rólad de azt hogy utca védőil írják”); [Nyugalom, mindjárt stílust váltok.], majd felsorolja, hogy milyen hamis képet állítottak fel róla; majd áttransformálja, átalakítja a Shakespeare-dráma történetét [Csak egy kicsit változtat rajta, hogy minden úgy maradjon, ahogy van. – H. T.] („várt is a mérgezett kendő anyád kezében de te elhárítottad s tovább - / kiáltottél mint bocsáss meg a hasonlatért a hízott patkány / ha sarokba szorítják más nivót a mérgezett kupából más hát a mérgezett hegyű törtől téged voltaképpen / a guta tátott meg öt perccel Fortinbras jövetele előtt”); na és az árulás kinyilatkoztatása („meg azt hiszem az undor és a hétségbeesés hogy / EZEK EZEKKEL EZEKTŐL ÉS RAADÁSUL DÁNOK”). Majd következik a szeretet kinyilvánítása mellett a felelősségre vonás, Hamlet utólagos „helyretétele” és a fájdalmas őszintesség („a lelkem legmélyén kiröhögöm”). A nyelv teszi lehetővé a helyzet, a szituáció megfordítását, és a nyelv teszi lehetővé azt is, hogy Yorick egyszerre – szinte egy levegővel – megfoszthassa Hamletet értékeitől, ugyanakkor el is ismerje értékeit („rosszul epigonizáltál” – „mégis értelemtől csillogó szemek”). „Baka maga is szól egyhelyütt arról, hogy a romániai változások is szerepet játszottak a versciklus megszületésében, de egyébként sem kell nagy fantázia ahhoz, hogy az abszurd történelmi szituációt, a meghamisított történelmet, a meghódítottak anyanyelvét is kiírtani akaró birodalmat a magyar olvasó Erdélyhe helyezze.” [12]

„...minthig annak képzelem magam [vallja Baka István], aktről írok. Ha a történelmi alak világába belehelyezkedem, akkor tudom a legjobban kifejezni magam. Nem véletlen, hogy történelmi alakokról szóló verset – csak egyes szám első személyben írok. Mert nem őt, hanem rajta keresztül magamat próbálom megfoglalmazni. Akkor vagyok a legszemélyesebb, amikor álarcot veszek föl. Ezeket a nagy hősöket az jellemzi, hogy nagyon erős a történelmi tudatuk, együtt élik meg a saját sorsukat és a közösség sorsát. Szabadságukkal elcipelik a legnehezebb terhet. Elismerik a predesztinációt, de azt el nem fogadják.” [13]

„...én mindig elléggé bizonytalan voltam mint ember. Tehát itt saját kétnapi lényeget értem. Mert az ember valóságos lényge az, ahogy a hétköznapjait éli. Sohasem tartottam sem a lényemet, sem a kőnapjaimat fontosnak. Mert nem fontos. Viszont úgy érzetem, hogy van olyan mondanivalóm, ami lényeges többiünke is. Nyilván van, amikor az ember olyan személynek a közvetítését keresi – médiumként viselkedik inkább, mint próftatként – aki által kimondja. A '70-es években nem véletlenül fordultam Városmarty álarcához; mert úgy érzetem, hogy Vörösmarty költészete – vagy a később megismert Széchenyi magyarságképe – az érvényes. Amit én a saját személyemben mondok el, azt az én életem nem igazolja. Tehát az ember választ egy szerepet vagy egy álarcot, amivel azonosulni tud, de úgy, hogy egy közösséggel együtt azonosul. Potenciális olvasójával együtt azonosulok vele. Mondhatnám, hogy az ideálom. Még Yorick is egy ideál, még ha elléggé trágár és vulgáris – mondhatnám „vulvária”, ahogy ezt a szót kitalálatam hozzá –, mert sürítve fejez ki valamit, ahogy a világról gondolkodunk, átéljük és érezzük. Tehát nekem mindegy legyen a szerep-vers. Nem vagyok egy Juhász Ferenc, aki maga a mindenség – és ezt mindig el is mondja magáról –, attól még személíts külső, természetesen. Vagy aktről ezt még el is hiszem, Ady Endre, aki önmaga volt: Ő. Ő is választott szerepeket mellesleg, de azokban a szerepekben önmaga dominált, nem a szerep. En azt mondom, hogy: fordítva, hogy hátrébb az agarakkal.” [14] *[Higgyék el, nemsokára tényleg stílust váltok.]*

Ophelával sem tesz kivételt Yorick; szabadszájú módon róla is elmondja véleményét (Ophelia – Yorick második monológja). Felvázolja a tragédiában betöltött szerepét; elmondja róla, mi az igazság. Ismerteti a Hamlettal való kapcsolatának részleteit, és elábrándozik arról, mi lenne, ha az ő kedvese lett volna: „MÍCSODA KARDJA LENNÉK MOST AZ ÚRNAK”. [Már nem vagyok messze a stílusváltástól.]

„A Fortinbras (Yorick harmadik monológja) nyers szavakkal, már-már utcai közönségességgel mutatja be a meghódított Dániát, s a hódítókat, kiknek primitívségétől idegenek „hüzsféleképp értelmezhető szavaink”, köpködnek, s a fal mellé járnak. S hogy mire válik egy ország, amelynek nyelvét is meg akarják hódítani, ahol már az is ellenség, aki ugyanilyen akcentus nélkül káromkodik; azt a Tíz év múlva (Yorick negyedik monológja) érzékelteti, a korhoz és helyzethez; illő naturalisztikus közönségességgel. Yorick monológjai azonban általánosabb érvényűek, az erőközlelen hatalomról és az erőszakkal hódító primitív hatalom erkölcstelenségéről szólnak, helytől és időtől függetlenül. A clown, a művész, akit letiltanak egy hétre, ha már nagyon elviselhetetlenedett, s aki, elkerülendő a szilencimozt, önczenzúrához folyamodik, néven nevezi ezeket, mert ez a dolga. Van idő, amikor nem tehet mást: „Amsarcú időkben írom én / s eresztem szélnek arcsh poeticámat.” A szellemes és frivol szójátékokban bővelkedő vers (Yorick arcsh poeticája) is egy lehetséges magatartásmódot jelöl, mint ahogy a Yorick alkonya is. Az új időkben konzolidálódott a hatalom, más mák a médi, a téma is szerzés, a csapszékekben az adóvevő svéd terminológiát magyarázzák. Ugyan mit tehet ilyenkor egy szegény, öreg bolond, ki megteremtette egykor a dán irodalmi nyelvet? Csak néz, hallgat, „s az ég falához mint spion füle félhold tapad fehéren.”

A Búcsú baráti mítól már nemcsak a szerep búcsúja, egy költői póz felfüggesztése, hanem a nagyobb függedelem, az élettől való elszakadás őszinte, szomorú megvallása: „Búcsúzom tőletek barátaim, ti / kik elfecsegve minden titkomat / Csak egyet nem mondhattatok ki / a legnagyobbat a Titoktalant”. Minden igaci költő igazi vágya ez: a megfoghatatlan, a kimondhatatlan kimondása.” [15]

És most tényleg stílust váltok:

A Yorick-monológok – mint említve volt már – műfajukat tekintve szabad versek. De nemcsak műfajilag, hanem nyelvi tekintetben is „szabadok”. Új nyelvi minőséget hoznak létre: fesztelenségükkel, „vulvárisságukkal”, őszinteségükkel nemcsak a közbeszédet, a hétköznapiságot, hanem a rancsolt nyelvet is a művészet tárgyává teszik. A tipográfiai elrendezés pedig az olvasóval folytat egyfajta értelmezési játékot. A Yorick monológok – bevallom őszintén – számomra másképpen szólnak, mint Baka István más versei. Nem gyengébbek, nem erősebbek, egyszerűen: mások. Mások. Ugyanakkor őszinték. És hitelesek. Egyszerűen elhiszem, hogy Baka István Yorick – persze tudom, hogy ez csak játék, de hadd játszom már az: olvasó (értelmező) is. És nem torzul el az arcom a szöveg olvasása közben. A shakespeare-i értékeknek nem a feladásáról, felboritásáról, átalaktításáról van szó, hanem sokkal inkább modern aktualizálásáról. És ma is aktuálisak Yorick mondatai. Ennek az aktualitásnak jobb megértése céljából hadd térjek vissza egy korábban tárgyalt kérdéshez, mégpedig a Baka-életművön belüli hasadás kérdéséhez. A felvetésem a következő: jelentenek-e „hasadást” a Baka-életművön belül a Yorick monológok? Tudományosan vizsgálva a kérdést: formai tekintetben tények el a Baka-opusz korábbi darabjaitól, továbbá nyelvhasználatban és tipográfiai elrendezésben, művészi téve egy olyan dolgot, amely a korábbi irodalomra nem volt jellemző.

Na akkor hogyan is aktuálisak a Yorick-monológok? Úgy, hogy a társadalmunk nyelvi változásai tesztik aktuálissá, nyelvi szabadságunk teszi érdekessé. És az, hogy a mai magyar társadalomra nézvést is relevánsak az állítások. (Ebbe mélyebben nem óhajtok belemenni.)

Yorick (= Baka) nem rombol kultúrát, sem erkölcsöt, trágárságra kinyilatkoztatás; ahol a legkötöttségesebb, ott a legsokatmondóbb. Szerepet játszik, de e játékot komolyan kell venni. S nem önmagáért való játék ez. Tétje van. Mégpedig a nyelvi szabadság a tétje. Az a tétje, hogy egy kulturális klaszzikusként számon tartott témáról lehessen másképp szólni.

És most jön a szomorú része a dolognak: aki érti a mögöttes tartalmat, aki Baka nyelve mögé lát, annak cseppet sem humorosak a Yorick-monológok (legfeljebb nyelvhasználatukban azok).

Összességében a Yorick-monológok komoly újítást jelentenek irodalmunkban nyelvi, formai és intertextuális tekintetben is. Baka a valóságot játékká téve ízen azoknak az embereknek, akiknek hatalmuk van a változtatáshoz, s mindezt úgy teszi, hogy közben „nem keveri össze szarral a vért.” Mi se tegyük.

Kellenek a Yorickok, a hatalom által semmibe vettek, leigázottak, a sokszor megalázott nagypofájú „odamondogatók”, a társadalmi igazságtalanságok és egyenlőtlenségek igazhitű szószólói.

„Csak a szavak” maradnak, a „stílusváltás” és az irodalom örökkévalóságos és örök hatása az emberekre.

„Jó volna lenni még talán de
mit is tegyek ha nem lehet
a szótáradba lyt be s néha
lapozz föl engem és leszek.”
(Csak a szavak)

*

„Voltam, ki voltam, s vagyok, ki vagyok,
De nem leszek – csak emyit tudhatok
Előre, biztosan, de semmi mást,
Így tétlj meg a bűnöm így bocsásd!”
(Sztyepan Pehotnij feltámadása)

---

1 Farkas Zsolt: Kukorelly Endre. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1996. 12.

2 „Fehér és barna szárnyak” Interjú Baka Istvánnal. Beszélgetőtárs: Gacsályi József. In: Baka István művei Publicisztikák, beszélgetések. Tiszatáj Könyvek, Szeged, 2006. 269. A beszélgetés Szekszárdon, az 1992. esztendő Ünnepi Könyvhetén, a Megyei Könyvtár olvasótermében hangzott el.

3 N. Horváth Béla: Baka István és Szekszárd. In: Új Danatáj, X. évf., 3. szám 2005 szeptember 74.

4 Ilia Mihály: Szer és alkalom. In: „Égtájak célkeresztjén”. Tanulmányok Baka István műveiről. (Szerk. Bombitz Attila) Tiszatáj könyvek, Szeged, 2006. 7-8.

5 Bombitz Attila: Szerkesztői előszó. In: „Égtájak célkeresztjén”. 9.

6 Bedecs László: Leeserélt nyelv. In: „Égtájak célkeresztjén”. 13.

7 Bedecs László: Leeserélt nyelv. Uo.

8 Bedecs László: Leeserélt nyelv. In: Uo. 14.

9 Bedecs László: Leeserélt nyelv. In: Uo. 15-16-17-18.

10 Kéry László: Utószó In: William Shakespeare: Hamlet Európa Könyvkiadó 1981. 211.

11 Árpás Károly: A líraiszerepjáték lehetőségei Baka István Yorick monológjai című versciklusában. In: Árpás Károly – Varga Magdolna: Kettős tükörben Cikkek, tanulmányok, verselemzések Baka István életművéről Illyés Gyula Megyei Könyvtár, Szekszárd, 1998. 91.)

12 N. Horváth Béla: Im. 78-79.

13 „Akkor vagyok a legszemélyesebb, amikor álarcot veszek föl”: Baka Istvánnal készített interjú. Beszélgetőtárs: Vecsernyés Imre In: Tiszatáj, 1985. október

14 „Fehér és barna szárnyak” Im: 271.

15 N. Horváth Béla: Im. 79.